

prof. dr hab. Lilia Citko
Kolegium Językoznawstwa
Uniwersytet w Białymstoku
ul. Świerkowa 20 B
15-328 Białystok

OCENA
dorobku naukowego dr. Mirosława Jankowiaka
w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych
w dyscyplinie językoznawstwo
wszczętym na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu

I. Sylwetka Habilitanta

Dotychczasowa droga zawodowa dr. Mirosława Jankowiaka związana jest zasadniczo z dwoma ośrodkami naukowymi: Instytutem Sławistyki Polskiej Akademii Nauk (2008-2017) i Instytutem Słowiańskim Akademii Nauk Republiki Czeskiej (2018-2022). Habilitant jest absolwentem Uniwersytetu Warszawskiego, legitymuje się dyplomem licencjata filologii polskiej (2003) oraz dyplomem magistra filologii białoruskiej (2003). Posiada również absolutorium z zakresu kulturoznawstwa (2004). Pracę doktorską *Gwary białoruskie na Łotwie w rejonie krasławskim. Studium socjolingwistyczne* napisaną pod kierunkiem prof. Alicji Zielińskiej i zrecenzowaną przez prof. Irydę Grek-Pabisową oraz prof. Ninę Barszczewską obronił w Instytucie Sławistyki PAN w 2008 r.

II. Charakterystyka dorobku naukowego

Przedstawiony przez Habilitanta dorobek naukowy jest obszerny i znaczący poznawczo, bogaty materiałowo i ewoluujący metodologicznie. Zgodnie z wykazem bibliograficznym w okresie podoktorskim liczy: 3 monografie autorskie (1 wydana dwukrotnie w przekładzie na język białoruski), 1 współautorską, 1 słownik współautorski, 2 współredakcje monografii ze zbiorami materiałów pokonferencyjnych, 39 prac z zakresu językoznawstwa, tj. artykułów naukowych i rozdziałów w monografiach, 10 recenzji językoznawczych oraz sprawozdań, kilka biogramów. Osobną grupę liczącą 30 tekstów reprezentują prace z zakresu historii, kulturoznawstwa, politologii oraz regionalistyki. Artykuły naukowe i recenzyjne zostały opublikowane w czasopismach z bazy SCOPUS (m.in. „Acta Baltico-Slavica”, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej”, „Slavia. Časopis pro slovanskou filologii”, „Slavistica Vilnensis”) lub z listy ministerialnej (np. „LingVaria”), niektóre teksty ogłoszono w periodykach naukowych wydawanych przez ośrodki zagraniczne (np. „Linguistica Lettica”

Ryga, „Belaruskaja linhvistyka” Mińsk). Znaczną część dorobku stanowią ponadto rozdziały w książkach zbiorowych o zasięgu ogólnopolskim i międzynarodowym, wydanych w kraju i za granicą (m. in. w Czechach, Niemczech, na Łotwie i Białorusi). Przywołane dane dowodzą, że dr Mirosław Jankowiak jest badaczem bardzo aktywnym i znanym w międzynarodowym środowisku slawistycznym, publikującym w czasopismach o niekwestionowanej randze naukowej.

Autor, pozostając wiernym zagadnieniom dialektologicznym skupionym wokół problemów funkcjonowania gwar na obszarze Białorusi i jej pograniczy (w Polsce, na Litwie, Łotwie, w Rosji), analizowanych głównie w aspekcie socjolingwistycznym, rozszerza stopniowo zakres podejmowanych badań o tematykę polszczyzny północnokresowej i jej wpływu na gwary białoruskie, problemów kontaktów językowych (zachodnio-wschodniosłowiańskich i bałtycko-słowiańskich) oraz historii i tożsamości narodowej Białorusinów zamieszkujących kraje ościenne. W tym nurcie badawczym sytuuje się większość opublikowanych prac naukowych. Część publikacji poświęcona została badaniom regionalistycznym związanym z rodzinnym miastem Habilitanta – Legionowem i powiatem legionowskim.

W dorobku naukowym dr. Mirosława Jankowiaka najważniejszym i najliczniej udokumentowanym nurtem badawczym jest **dialektologia białoruska** w ujęciu socjolingwistycznym i arealnym, reprezentowana po doktoracie przez wiele prac poświęconych gwarom funkcjonującym zarówno na obszarze Białorusi, jak i w krajach z nią sąsiadujących. Wśród tego typu opracowań na szczególną uwagę zasługuje napisana we współautorstwie z Niną Barszczewską monografia *Dialektologia białoruska* (Warszawa 2012). Poświęcona zasadniczo systematyce gwar białoruskich książka nie pomija kwestii substratu bałtyckiego w genezie dialektów, roli gwar w kształtowaniu współczesnego języka białoruskiego, a wykraczając poza ramy opisu dialektów, typowe dla prac białoruskich, uzupełnia obraz tych narzeczy o zagadnienia ich funkcjonowania w granicach Polski, Litwy, Łotwy, Rosji i Ukrainy.

Do problematyki stanu gwar białoruskich na kilku pograniczach językowych nawiązują również inne monografie oraz artykuły. Autora interesuje współczesne pogranicze białorusko-łotewskie, białorusko-litewskie oraz białorusko-rosyjskie – ziemie należące historycznie do Wielkiego Księstwa Litewskiego, następnie I Rzeczypospolitej. Wartość tych badań jest bezsporna, ponieważ poszerzają one terytorialnie perspektywę opisu współczesnych gwar białoruskich, uwzględniając ich areał historyczny. Co ważne, teksty należące do tego kręgu tematycznego powstały na bazie obszernych materiałów zebranych osobiście przez Habilitanta

w trakcie ekspedycji terenowych i wielogodzinnych rozmów z informatorami (korpusy nagrań liczą od 20 h w Rosji, 100 h w Polsce, 100 h na Litwie do ponad 300 h na Łotwie).

W tej grupie prac na szczególną uwagę zasługują publikacje poświęcone kompleksowym badaniom gwar białoruskich na Łotwie – ich typologii, przynależności arealnej, charakterystyce systemowej, przedstawionej na szerokim tle stosunków historyczno-etniczno-społecznych. Taki charakter nosi m. in. monografia *Współczesne gwary białoruskie na Łotwie. Charakterystyka. Wybór tekstów*, wydana przez Akademię Nauk Republiki Czeskiej (Praga 2018) czy też syntetyczny artykuł *Belarusian language and dialects in Latvia: history, praesent day, perspectives* (2020), omawiający proces kształtowania się oraz stan współczesny języka białoruskiego na Łotwie w jego odmianach funkcjonalnych i terytorialnych z ukazaniem uwarunkowań socjokulturowych i perspektyw na przyszłość. Jak wynika z deklaracji Mirosława Jankowiaka (*Autoreferat*, s. 14), przygotowywana jest odrębna monografia poświęcona gwarowemu słownictwu białoruskiemu na Łotwie, z odniesieniami w zakresie treści i struktury do rozprawy habilitacyjnej charakteryzującej leksykę gwar białoruskich na Litwie. Objęcie eksploracją naukową gwar białoruskich w granicach współczesnej Łotwy zasługuje na tym większe uznanie, że terytoria te nie były dotychczas przedmiotem zainteresowania dialektologów z Białorusi.

Opisowi gwar białoruskich na obszarze Litwy poświęcono nieco więcej uwagi w pracach badaczy litewskich, białoruskich i polskich (m. in. Elżbiety Smułkowej), chociaż noszą one raczej przyczynkarski charakter. Habilitant postawił sobie za cel „dokładniejsze ukazanie struktury tychże gwar z uwzględnieniem zróżnicowania arealnego i przynależności do różnych dialektów białoruskich oraz zaprezentowanie zakresu wpływów bałtyckich, polskich i rosyjskich (głównie leksykalnych)” (*Autoreferat*, s. 15). W tej grupie prac (poza monografią habilitacyjną) warto wymienić cykl artykułów charakteryzujących stan gwar białoruskich w poszczególnych rejonach Litwy z perspektywy strukturalnej, socjolingwistycznej i arealnej: *Współczesne gwary białoruskie na wschodniej Litwie (rejon ignaliński i święciański)* (2016), *Współczesne gwary białoruskie na Litwie (rejon orański)* (2018), *Współczesne gwary białoruskie na Litwie (rejon solecznicki)* (2020), *Współczesne gwary białoruskie na Litwie (rejon wileński)* (2021).

Grupa prac poświęconych pograniczu białorusko-rosyjskiemu reprezentowana jest po doktoracie przez 2 artykuły, omawiające strukturę gwar białoruskich i zakres wpływów rosyjskich w zachodniej części Smoleńszczyzny (2013) oraz na południu Pskowszczyzny (2015).

W związku z badaniami dialektologicznymi Habilitanta pozostają teksty o charakterze **ogólnoteoretycznym**, omawiające kształtowanie się języka białoruskiego i wybranych jego podsystemów (np. fonetyki) w perspektywie historycznej i socjokulturowej (opublikowane m. in. w encyklopedii wydawanej online przez wydawnictwo BRILL: *Encyclopedia of Slavic Languages and Linguistics*), jak również artykuły podejmujące tematy z zakresu leksykografii gwarowej oraz kultury języka.

W nurcie badawczym związanym z tematyką **polszczyzny północnokresowej** i jej kontaktów z językiem białoruskim oraz rosyjskim sytuuje się kilka istotnych prac Habilitanta. Na uwagę zasługuje niewątpliwie zespołowy *Słownik mówionej polszczyzny północnokresowej* przygotowany pod redakcją Irydy Grek-Pabisowej przy współudziale Małgorzaty Ostrówki i Mirosława Jankowiaka, wydany w 2017 r. w wersji elektronicznej. Słownik liczący ponad 13 tysięcy haseł gromadzi słownictwo z zakresu polszczyzny mówionej obejmującej obszar Białorusi, Litwy i Łotwy. W sferze zainteresowań badawczych dr. Jankowiaka znalazła się ponadto polszczyzna reliktozo zachowana w obwodzie pskowskim Federacji Rosyjskiej (artykuły: *Relikty polszczyzny północnokresowej na rubieżach dawnej Rzeczypospolitej (południowe ziemie obwodu pskowskiego)*, cz. I i II, 2019), a także ślady jej obecności w gwarach rosyjskich rejonu pytałowskiego (*Leksyka obcego pochodzenia w gwarach rosyjskich rejonu pytałowskiego*, 2020). Badania te są o tyle ważne, że dotyczą najdalej na północ wysuniętych rubieży I Rzeczypospolitej, które dotychczas nie były eksplorowane naukowo.

Z omawianą problematyką wiążą się również teksty z zakresu wewnątrzsłowiańskich kontaktów językowych, analizujące zakres polskich wpływów leksykalnych w gwarach białoruskich w Polsce, na Litwie i Łotwie (5 tekstów opublikowanych jako artykuły bądź rozdziały w monografiach w latach 2017-2020).

Kolejny – ważny nurt badawczy Habilitanta, udokumentowany głównie w publikacjach ostatniego okresu – łączy się z zagadnieniami **pogranicza bałto-słowiańskiego** jako strefy kontaktowej białoruszczyzny z językiem łotewskim i litewskim. W tym kręgu mieszczą się prace poświęcone najczęściej wpływom bałtyckim w zakresie białoruskiej leksyki gwarowej (m. in. *Bałtyzmy leksykalne w gwarach białoruskich na Łotwie*, 2017; *The vocabulary of the Belarusian dialects as an example of the language contacts on the Baltic-Slavic borderland*, 2018) oraz zapożyczeniom białoruskim w języku łotewskim (*Беларускія запозычанні ў латышскай мове і латгальскіх гаворках*, 2014), ale również omówienia rzadko poruszanych przez slawistów zagadnień dotyczących współczesnego języka i gwar łatgalskich (*Funkcjonowanie języka łatgalskiego w sytuacji wielokulturowości i wielojęzyczności*, 2016)

czy też związków białorusko-łotewskich w obszarze toponimii (*Топонімы на беларуска-латвійскім памежжы як адлюстраванне гістарычна-этнічных кантактаў*, 2022).

Jako odrębną grupę publikacji wyróżnić należy prace związane z badaniami regionalistycznymi, w niewielkim tylko stopniu dotyczące problematyki lingwistycznej. Chociaż stanowią one znaczny odsetek całego dorobku Habilitanta (po doktoracie 11 publikacji), pozostają poza oceną językoznawczą.

Świadectwem imponującej aktywności naukowej Habilitanta są również konferencje. Jako referent dr Jankowiak uczestniczył po doktoracie w 56 konferencjach naukowych, z czego 18 odbyło się w Polsce, pozostałe 38 to konferencje zagraniczne organizowane przez ośrodki akademickie na Białorusi, Litwie, Łotwie, w Niemczech, Rosji, Czechach, Ukrainie, Szwajcarii i Serbii. Wyniki swoich badań prezentował w kilku językach – obok polskiego był to język angielski, rosyjski, białoruski. Niezależnie od wystąpień konferencyjnych Habilitant wygłaszał wykłady na zaproszenie jednostek naukowych za granicą (ośrodki uniwersyteckie w Sztokholmie, Rydze, Mińsku) oraz w kraju (UJ, Łomżyńskie Towarzystwo Naukowe im. Wagów).

Ważnym elementem międzynarodowej działalności naukowej dr. Mirosława Jankowiaka jest wieloletnia współpraca z licznymi ośrodkami zagranicznymi oraz udział w charakterze koordynatora lub wykonawcy w realizacji projektów badawczych związanych z problematyką pogranicza. Wymierne efekty w postaci wydanych publikacji książkowych lub artykułów naukowych przyniosła współpraca z narodowymi akademiami nauk Łotwy, Litwy i Białorusi. W przygotowaniu jest monografia wieńcząca badania konwergencji językowych na pograniczu bałto-słowiańskim w ramach niemieckiego projektu TriMCo realizowanego na Uniwersytecie w Moguncji. Uczestnictwo w tym projekcie zapewniło Habilitantowi również współredakcję korpusu gwarowego badanego pogranicza.

Potwierdzeniem zdolności aplikacyjnych dr. Jankowiaka i wyrazem uznania Jego dokonań naukowych było przyznanie grantu NCN *Dialektologia białoruska*, którego realizacja wspólnie z prof. Niną Barszczewską zaowocowała publikacją monografii pod takim samym tytułem (2012).

W ciągu ostatnich dwóch lat Habilitant koordynował badania w ramach dwustronnej umowy między Instytutem Słowiańskim akademii nauk Czech a Instytutem Językoznawstwa akademii nauk Białorusi (projekt *Belarusian – West Slavonic linguistic and cultural connections: past, present day and perspectives*).

Łącznie w okresie po doktoracie uczestniczył jako kierownik, koordynator lub wykonawca w realizacji 10 projektów badawczych, głównie o charakterze międzynarodowym.

Pełnił ponadto funkcję recenzenta zagranicznego w zespołach oceniających wnioski grantowe (m. in. w NCN). Dane te dowodzą wyraźnie, że Habilitant, mimo młodego wieku, cieszy się dużym uznaniem w środowisku naukowym, czego wyrazem mogą być też przyznawane mu stypendia, m. in. stypendium Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego dla wybitnych młodych naukowców (2013-2016) i The J. E. Purkyně Fellowship Akademii Nauk Republiki Czeskiej (2018-2022).

Przegląd osiągnięć naukowych dr. Mirosława Jankowiaka pokazuje systematyczność Jego rozwoju, a w efekcie dużą aktywność badawczą i publikacyjną charakteryzującą cały podoktorski okres działalności. Bogaty ilościowo, zróżnicowany tematycznie i pogłębiany metodologicznie dorobek Habilitanta daje wszelkie podstawy do ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

III. Ocena osiągnięcia naukowego

Jako swoje główne osiągnięcie naukowe stanowiące podstawę do wszczęcia postępowania habilitacyjnego (w rozumieniu art. 16 Ustawy z dn. 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, z późniejszymi zmianami) dr Mirosław Jankowiak wskazał monografię *Lexikum běloruských nářečí v Litvě: jazykové dědictví balto-slovanského pomezí = Leksyka gwar białoruskich na Litwie: dziedzictwo językowe pogranicza bałtycko-słowiańskiego* (Praha 2022). Książka ukazała się w wydawnictwie Slovanský ústav AV ČR znajdującym się na ministerialnej liście wydawnictw naukowych.

Recenzowana monografia poświęcona jest kompleksowej analizie leksyki gwar białoruskich na Litwie z perspektywy leksykologicznej, leksykograficznej, arealnej i ilościowo-statystycznej. Podstawę badawczą pracy stanowią w głównej mierze materiały pochodzące z ponad 126 godzin nagrań terenowych, z czego ponad 90 godzin to wywiady przeprowadzone przez samego Autora podczas ekspedycji dialektologicznych realizowanych w latach 2009-2019 w ramach różnych projektów naukowych (s. 35). Oprócz obszernego korpusu nagraniowego wykorzystano leksykę wyekscerpowaną z 5-tomowego *Słownika gwar białoruskich północno-zachodniej Białorusi i jej pogranicza* oraz baz znajdujących się w zasobach Instytutu Języka Litewskiego ANL, projektu TriMCo współrealizowanego przez dr. Jankowiaka na Uniwersytecie w Moguncji, jak też z opracowań innych badaczy białoruskich i litewskich. Geograficznie w zasięgu badań znalazły się tereny wyznaczone na zachodzie przez granicę przedwojennej Polski z Litwą, a na wschodzie przez obecną granicę Litwy z Białorusią (współcześnie rejony: orański, solecznicki, wileński, trocki, święciański i ignaliński).

Struktura monografii odznacza się dwudzielną kompozycją. Jej pierwsza część *Leksyka gwar białoruskich na Litwie* (s. 19-191), składająca się z obszernego wstępu i 4 rozdziałów, poświęcona została kwestiom metodologiczno-terminologicznym oraz wieloaspektowej charakterystyce gwar białoruskich na obszarze Litwy. Część druga to liczący ok. 290 stron *Słownik* (s. 195-480), uwzględniający rodzimą leksykę gwarową oraz zapożyczenia. Istotnym elementem rozprawy jest *Aneks* (s. 483-581) zawierający spisy informatorów z poszczególnych rejonów, wykazy nazw badanych miejscowości, spis analizowanych pól tematycznych oraz alfabetyczny wykaz badanych leksemów. Aneks znacząco usprawnia poruszanie się po obszernym materiale egzemplifikacyjnym części opisowej i słownikowej pracy. Monografię zamyka bibliografia (s. 583-604) oraz streszczenia w języku angielskim, białoruskim i litewskim (s. 605-623).

Celem pracy, jak wynika ze *Wstępu* (s. 25), jest arealny opis białoruskiej leksyki gwarowej na Litwie, uwzględniający jej zróżnicowanie terytorialne wynikające z przynależności do różnych grup i dialektów, przedstawiony na szerokim tle historyczno-polityczno-społecznych uwarunkowań formowania się i późniejszego funkcjonowania narzeczy. Tak ujęty metodologicznie problem badania języka gwarowego wymaga włączenia do sfery obserwacji zagadnień z zakresu geografii językowej, teorii kontaktu językowego oraz socjolingwistyki. Wyszczególnienie oraz charakterystykę stosowanych w pracy metod badawczych i odnoszących się do nich terminów (*zapożyczenie, interferencja językowa, konwergencja (integracja), mieszanie języków, przełączanie kodów, mowa prosta*) z wykorzystaniem bogatej literatury przedmiotu zawarto w dalszej części rozdziału. Sprawdzone w dialektologii metody analizy lingwistycznej, jak geografia językowa eksponująca terytorialne zróżnicowanie słownictwa czy metoda retrospektywna służąca odtworzeniu stanu leksyki wcześniejszego okresu, uzupełnione zostały o badania statystyczne. Autor, mając świadomość pewnych ograniczeń wynikających ze specyfiki analizowanego korpusu (nie pełni reprezentatywnego, gdyż taki korpus w przypadku gwar wymagałby „zebrania stosunkowo obszernego materiału badawczego, wykraczającego poza możliwości jednego badacza terenowego”), zastosował analizę ilościową w celu ukazania zróżnicowania leksyki w zakresie przynależności do kręgów tematycznych, kategorii gwarowych i pochodzenia zapożyczeń (s. 28). Z pewnością był to zabieg właściwy, bowiem dane liczbowe zamieszczone w tabelach w podsumowaniach rozdziałów stanowią wartościowe uzupełnienie analizy jakościowej.

Uwarunkowaniom społeczno-historycznym powstania i rozwoju gwar białoruskich poświęcony jest rozdział drugi pracy. Przyjmując teorię o substratowym pochodzeniu etnosu i

gwar białoruskich, Autor omówił zasięgi zarówno najstarszego, jak i młodszego osadnictwa bałtyckiego, ekspansję terytorialną i kulturową plemion słowiańskich, wielopłaszczyznowe procesy asymilacyjne Bałtów i Słowian, skutkujące m. in. w sferze językowej wytworzeniem wspólnej białorusko-bałtyckiej warstwy leksyki substratowej oraz niektórych zbieżności fonetyczno-gramatycznych (wspólnota komunikatywna WKL w ujęciu Leszka Bednarczuka). Analiza socjolingwistycznych i prawnych aspektów funkcjonowania gwar białoruskich w granicach współczesnej Litwy skoncentrowana została w głównej mierze na określeniu zasięgu ich występowania oraz charakterystyce języków i dialektów wchodzących w kontakt z białoruszczyzną gwarową badanego terytorium (język polski i polszczyzna północnokresowa, język i gwary litewskie, język rosyjski i gwary staroobrzędowców). Zwrócono również uwagę na ważną kwestię regulacji prawnych determinujących obecną sytuację językową na Litwie i ograniczających w pewnym stopniu rolę używanych tu języków i dialektów – zgodnie z aktami prawnymi z lat 90. XX wieku status języka państwowego uzyskał jedynie litewski.

Rozdział trzeci *Leksyka gwarowa* to dwuaspektowy opis białoruskiego słownictwa gwarowego na Litwie, prowadzony z perspektywy przynależności poszczególnych leksemów do białoruskich arealów dialektalnych oraz ich charakterystyki semantyczno-tematycznej. Wyróżnione przez Autora kręgi tematyczne obejmują 9 grup: 1) meteorologia, ukształtowanie terenu, czas; 2) świat roślin; 3) świat zwierząt; 4) gospodarka wiejska; 5) człowiek; 6) warunki życia; 7) kultura ludowa i duchowa; 8) państwo, gospodarka, administracja, edukacja, miasto; 9) pozostała leksyka. Są to tradycyjnie wyodrębniane w literaturze dialektologicznej leksykalne pola badawcze, które nie wymagają komentowania. Moją uwagę zwróciła jedynie nazwa grupy 7: *kultura ludowa i duchowa*. Adekwatniej leksemy tego kręgu tematycznego określałaby nazwa *kultura materialna i duchowa* eksponująca dwie składowe kultury ludowej (por. dzieło Kazimierza Moszyńskiego *Kultura ludowa Słowian. Część 1. Kultura materialna. Część II. Kultura duchowa*, Kraków 1929-1939).

Precyzyjne określenie zasięgu geograficznego analizowanych jednostek, uzupełnione danymi liczbowymi, dało Autorowi podstawy do ważnej konkluzji podsumowującej tę część badań: słownictwo gwarowe ludności białoruskojęzycznej na Litwie ukształtowane zostało w przeważającej mierze w obrębie strefy północno-zachodniej, która historycznie formowała się w wyniku kontaktów języka białoruskiego z językami i dialektami bałtyckimi. Istotną rolę w tym procesie odegrała również polszczyzna jako dawca zapożyczeń bezpośrednich i pośrednich (s. 107-108).

Obszerny rozdział czwarty *Zapożyczenia* stanowi próbę opisu słownictwa obcego z uwzględnieniem kryteriów genetycznych, chronologicznych oraz leksykalno-tematycznych

(analogia do kręgów tematycznych wyodrębnionych w zasobie rodzimej leksyki gwarowej). Zastosowane w tym rozdziale ujęcie diachroniczne leksyki zapożyczonej jest ze wszech miar właściwym rozwiązaniem metodologicznym. Wnikliwa analiza historycznojęzykowa najliczniej reprezentowanych wśród zapożyczeń bałtyzmów pozwoliła Autorowi wyodrębnić warstwę starych, wspólnych litewszczyźnie i białoruszczyźnie, nazw stanowiących dziedzictwo wspólnoty komunikatywnej WKL, jak również zapożyczeń młodszych będących efektem aktualnego kontaktu gwary białoruskiej z językiem litewskim. Analogicznie omówiono polonizmy, wśród których znalazły się najstarsze pożyczki okresu I Rzeczypospolitej, jak i leksemy zapożyczone w wieku XIX oraz w okresie międzywojennym. O ile przejmowanie bałtyzmów i polonizmów odbywało się zasadniczo na poziomie dialektów, o tyle, jak słusznie zauważa dr Jankowiak, rusycyzmy były efektem wpływów oficjalnego języka z czasów Związku Radzieckiego (słownictwo związane z administracją i kolektywizacją). Grupa wyrazów o źródłosłowie niemieckim, czeskim, łacińskim, greckim, włoskim, francuskim – to w dużej mierze pożyczki pośrednie, przejęte do białoruszczyzny przez medium polskie.

Problematyka zapożyczeń leksykalnych w kontekście koncepcji wspólnoty komunikatywnej oraz konwergencji językowej, bazujących na teorii kontaktu językowego Uriela Weinreicha, została rozwinięta w rozdziale *Leksykalne dziedzictwo pogranicza bałtycko-słowiańskiego*. Nawiązując do metodologicznych założeń wspólnoty komunikatywnej WKL Leszka Bednarczuka oraz opisu mowy pogranicza Elżbiety Smułkowej, dr Mirosław Jankowiak wydobyl ze zgromadzonego przez siebie korpusu materiałowego dowody na skuteczność proponowanych przez tych badaczy metod w eksploracji pogranicza bałto-słowiańskiego, kompetentnie opisał kontakty etniczne oraz zachodzącą tu mimo zmieniających się uwarunkowań historyczno-społecznych wielopłaszczyznową integrację języków.

Zakończenie jest syntetycznym podsumowaniem wyników badań omówionych w poszczególnych rozdziałach. Autor przedstawił wiele istotnych spostrzeżeń dotyczących specyfiki funkcjonowania dialektalnej białoruszczyzny poza obszarem etnicznej Białorusi, pokusił się również o diagnozę jej losów w przyszłości, widząc podstawowe zagrożenie w „zanikaniu podziałów językowych i dążeniu do unifikacji, głównie w kierunku języka rosyjskiego i litewskiego” (s. 191).

Mimo niezaprzeczalnych zalet merytorycznych i warsztatowych ta część pracy pozostawia u czytelnika pewien niedosyt, zwłaszcza w kwestiach formalnych. Monografia została napisana poprawnym językiem, jednak Habilitant nie ustrzegł się pewnych uchybień językowych, głównie w postaci skrótów myślowych (typu „Licznym kręgiem tematycznym

okazał się człowiek”, s. 144, por. też s. 28, 41, 86, 88 i in.) i drobnych potknięć składniowych (np. s. 28).

Tu i ówdzie można dostrzec nieprawidłowości w podziale morfemowym wyrazów i nieprecyzyjne określenie transpozycji bałtycko-słowiańskich, np. przymiotniki *klyšaváty* (< lit. *klišas*), *valkaváty* (< lit. *valkùs*) dokumentują nie „zamianę litewskich sufiksów przez białoruskie” (s. 124), a substytucję białoruskich formantów w miejsce zredukowanych końcówek litewskich. Formant derywujący wyrazy *vaučaniá* (s. 98), *kurčaniá* (s. 99) to *-ania*. Trzeba jednak zaznaczyć, że wymienione uchybienia czy zastrzeżenia dotyczą kwestii szczegółowych, o charakterze głównie formalnym i nie deprecjonują naukowych walorów rozprawy, o których była mowa wyżej. Wyeliminowanie tych drobnych niedociągnięć możliwe było na poziomie prac redakcyjnych i korektorskich.

Część drugą rozprawy stanowi liczący blisko 290 stron *Słownik*. Zachowując swoistą symetrię w strukturze obu części pracy, Autor przeprowadził leksykograficzny opis badanych jednostek z podziałem na leksykę rodzimą i zapożyczenia, a w obrębie obu grup – analogicznie do części opisowej – zaprezentował słownictwo w układzie tematycznym. Dodatkową zaletą słownika jest arealne ujęcie analizowanych leksemów, znakomicie obrazujące specyfikę leksykalną poszczególnych obszarów gwarowych. Starannie opracowany pod względem makro- i mikrostruktury słownik, zawierający m. in. znaczenie wyrazów w języku białoruskim i polskim, ich użycia kontekstowe, zasięgi geograficzne, a w przypadku zapożyczeń również źródło pochodzenia, stanowi wartość dodaną monografii, kryje bowiem w sobie znaczny potencjał naukowy umożliwiający prowadzenie dalszych, różnie ukierunkowanych badań.

Podsumowując powyższe uwagi, stwierdzam z przekonaniem, że rozprawa habilitacyjna dr. Mirosława Jankowiaka jest bardzo wartościowym i cennym poznawczo opracowaniem białoruskiej leksyki gwarowej na Litwie. Osadzona metodologicznie w obszarze kilku subdyscyplin językoznawczych – dialektologii, socjolingwistyki, geografii językowej, leksykografii gwarowej – prezentuje kompleksowy opis białoruskiego słownictwa dialektalnego ukształtowanego historycznie i funkcjonującego współcześnie w warunkach wieloetnicznego pogranicza bałto-słowiańskiego.

IV. Ocena dorobku organizacyjnego, popularyzatorskiego i dydaktycznego

W zakresie działalności organizacyjnej można wyróżnić kilka form aktywności Habilitanta. Na uwagę zasługuje członkostwo w Radzie Naukowej IS PAN jako przedstawiciela niesamodzielných pracowników badawczych oraz udział w pracach niektórych komisji tej Rady. Dr Mirosław Jankowiak pełnił również funkcję sekretarza naukowego

prowadzonych w Instytucie studiów doktoranckich, był odpowiedzialny za opiekę logistyczną i merytoryczną nad doktorantami, zorganizował 6 konferencji naukowych dla młodych badaczy. Był ponadto organizatorem międzynarodowej konferencji naukowej w Pradze (2019) oraz współorganizatorem konferencji w Mińsku (2016).

Dr Jankowiak legitymuje się dużym doświadczeniem w pracach redakcyjnych czasopism naukowych. Jest członkiem rad redakcyjnych i naukowych około 10 czasopism wydawanych w kraju za granicą. Współpracuje jako recenzent naukowy z kilkoma czasopismami, w tym indeksowanymi w bazach międzynarodowych („Acta Baltico-Slavica”, „Slavia. Časopis pro slovanskou filologii” i in.). Innym przejawem aktywności Habilitanta jest działalność w prestiżowych organizacjach naukowych zagranicznych i krajowych, m. in. w Międzynarodowym Komitecie Sławistów, Międzynarodowej Asocjacji Białorutenistów, Polskim Towarzystwie Białorutenistycznym i innych gremiach.

Obok działalności organizacyjnej Habilitant wykazuje duże zaangażowanie w upowszechnianie nauki i wiedzy. Przejawem Jego działań w tym zakresie są przede wszystkim liczne wystąpienia w audycjach radiowych i telewizyjnych stacji krajowych i zagranicznych (Białoruś, Czechy). Zapraszany jest jako ekspert i znawca problematyki kresowej, jak również zagadnień z zakresu języka i kultury Białorusi oraz krajów bałtyckich. Wśród innych form działalności popularyzatorskiej warto wymienić wykłady i artykuły Habilitanta promujące wiedzę o Polakach na Wschodzie, Białorusinach, Łotyszach oraz propagujące badania regionalistyczne (Towarzystwo Przyjaciół Legionowa, redagowanie „Rocznika Legionowskiego”).

Dr Jankowiak, mimo zatrudnienia w jednostkach o charakterze czysto badawczym, legitymuje się też pewnym doświadczeniem dydaktycznym. Umiejętności dydaktyka zdobywał, prowadząc przez kilka lat zajęcia warsztatowe dla doktorantów w Instytucie Sławistyki PAN. Był również zatrudniany zgodnie ze swoim wykształceniem na Wydziale Polonistyki UW do prowadzenia zajęć z językoznawstwa diachronicznego oraz w Katedrze Białorutenistyki, gdzie wykładał gramatykę opisową i historyczną języka białoruskiego, historię języka białoruskiego, przedmioty z zakresu historii i kultury Białorusi, a także lektorat języka białoruskiego w Studium Europy Wschodniej UW.

Jako recenzent przygotował 6 opinii na temat autoreferatów prac doktorskich w postępowaniach na Białorusi, Łotwie i Litwie. Dwukrotnie był też powoływany na promotora pomocniczego rozpraw doktorskich z zakresu językoznawstwa (SWPS w Warszawie i Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy), z czego jedno postępowanie zostało zakończone obroną (2017).

Konkluzja

Dorobek naukowy dr. Mirosława Jankowiaka w sposób wyrazisty definiuje obszar Jego zainteresowań badawczych, którym jest dialektologia słowiańska umiejętnie łączona z elementami socjolingwistyki i wykorzystująca metody badawcze językoznawstwa arealnego oraz koncepcje opisu mowy pogranicza. W tym nurcie sytuuje się zgłoszone jako podstawa toczącej się procedury habilitacyjnej osiągnięcie naukowe *Leksyka gwar białoruskich na Litwie: dziedzictwo językowe pogranicza bałtycko-słowiańskiego* (Praga 2022) oraz pozostała część publikacji. Jego prace wyróżnia bogactwo zróżnicowanego tematycznie materiału faktograficznego, rzetelność interpretacyjna i spójność metodologiczna, wynikająca z harmonijnego łączenia gruntownej wiedzy językoznawcy-dialektologa z kompetencjami doświadczonego badacza terenowego. Dorobek badawczy Habilitanta jest bogaty, oryginalny i cenny poznawczo, co uprawnia do stwierdzenia, że wnosi on istotny wkład w rozwój językoznawstwa białorutenistycznego i sławistycznego. Dr Jankowiak jest dojrzałym i ukształtowanym badaczem, dobrze przygotowanym do pracy naukowej i znakomicie odnajdującym się we współpracy z międzynarodowym środowiskiem sławistów, posiadającym znaczące osiągnięcia w dziedzinie organizacji i upowszechniania nauki oraz w sferze dydaktyki.

Z pełnym przekonaniem wnoszę o nadanie Panu dr. Mirosławowi Jankowiakowi stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo.

Białystok, dn. 20 stycznia 2023 r.